

Türk Siyasi Hayatında Açık Mektuplar (1950-1960)

Cafer GÜLER*& Serdar SARISIR*

Özet

Çalışmada, 1950-1960 yılları arası siyasi hayatın daha iyi anlaşılmasında açık mektupların rolü üzerinde durulmuştur. Söz konusu dönem, açık mektupların sayısal olarak yoğunlaştığı yıllar olarak dikkat çekmektedir. Bir siyaset yapma ve kamuoyu oluşturma aracı olarak açık mektupları konu edinen ilk çalışmamızın devamı niteliğindeki bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasındaki bazı açık mektup örnekleri değerlendirilecektir.

İktidar partisi olan Demokrat Parti ile ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi arasında on yıl süren oldukça sert geçen siyasi mücadele, açık mektupların sayısal olarak artmasında önemli bir etkidir. İki parti arasındaki bu sert siyasi mücadele sürecindeki sembol isimler, Adnan Menderes ve İsmet İnönü, doğal olarak açık mektupların muhatapları olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu dönemde her iki parti arasındaki gerginleşen siyasi atmosferin en önemli gündemi, rejim meseleleri olduğundan, dönemin açık mektuplarının ana konusunu da rejim meseleleri oluşturmaktadır. Bu nedenle rejim meselelerinin ortaya çıkışındaki sorumluluğun kime ait olduğu ve bu meselelerin çözümüne yönelik önerilerin neler olduğu gibi temalar dönemin açık mektuplarına yansımıştır. Bundan dolayı Demokrat Parti iktidarı, Adnan Menderes, İsmet İnönü'nün biyografilerinde ve 1950'li yılların anlatımında, eksiklikleri gidermede açık mektupların önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu dönem, iki siyasi parti arasındaki mücadelenin gittikçe sertleştiği ve kutuplaşmaya doğru gittiği yıllardır. Bu durum karşısında her şeye rağmen tarafsızlığını koruduğunu iddia eden bazı açık mektup sahipleri, gelinen noktanın nedenlerini ve gelecek için çözüm önerilerini dile getirmekten geri kalmamışlardır. Bu da dönemin ilginç bir siyaset yapma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, ilgili dönemin siyasi hayatının ortaya konmasında açık mektupların dile getirilen fonksiyonu esas alınarak, örneklemelerle konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Siyasi Hayatı, Açık Mektup, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Adnan Menderes, İsmet İnönü.

* Araştırma Görevlisi Doktor, Ankara Üniversitesi, DTCF. Tarih Bölümü, caferguler@yahoo.com

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, DTCF. Tarih Bölümü, ssarisir@ankara.edu.tr

Open Letters in Turkish Political Life (1950-1960)

Abstract

In the study, the role of open letters in understanding the political life better, between 1950 and 1960, was emphasized. In this period there was a significant increase in the number of open letters. This study, which is the continuation of our first study that subjects the some open letters as a tool of doing politics and creating public opinion, will analyze the period from 1950 to 1960.

The harsh political struggle, which lasted ten years between the ruling Democrat Party and the main opposition party, Republican People's Party, was an important factor in the increasing number of open letters. The symbolic names of the harsh political struggle process between the two parties, Adnan Menderes and İsmet İnönü, naturally come out as the interlocutors of the open letters.

In this period, since the most important agenda of the tense political atmosphere between the two parties was the regime affairs, it also constituted the main issue of the open letters in this period. The questions like who was responsible from the emergence of regime affairs and what are the suggestions for these affairs were the main themes of the open letters in this period. Therefore the importance of open letters in eliminating deficiencies in the studies on Democrat Party, on the 1950's and also in the biographical studies of Adnan Menderes and İsmet İnönü has shown up.

This was the period when the struggle between the two political parties was getting harder and more polarized. Under these circumstances, some open letter holders, who claimed to maintain their neutrality despite everything, did not give up mentioning the reasons for the current situation and proposing solutions for the future. This was an interesting way of doing politics at the period.

In this study, in order to reveal the political life of the relevant period, the said function of the open letters will be taken as a basis and the subject will try to be clarified with exemplifications.

Keywords: *Turkish Political Life, Open Letters, Democrat Party, Republican People's Party, Adnan Menderes, İsmet İnönü.*

Giriş

1950 yılı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, ilk defa siyasi iktidarın serbest seçimlerle el değiştirdiği bir tarihtir. Bu dönemi, 1950-1960 yılları arasını, sonlandıran 27 Mayıs 1960 tarihi ise, Cumhuriyet tarihinin ilk askeri müdahalesidir. Bu açıdan söz konusu on yılın bütün yönleri ile araştırılması gerekmektedir¹. Bu döneme dair araştırmalar incelendiğinde, kaynak olarak açık mektupların yeterince kullanılmadığı görülmektedir². Diğer yandan bu dönemin siyasi hayatı anlatılırken, siyaset yapma aracı olarak da açık mektuplara yeterince yer verilmediği anlaşılmaktadır. 1950’de DP’nin iktidara gelişinden, 27 Mayıs 1960 yılına kadar geçen sürede, siyasi mücadeledeki sertlik genel itibarıyla on yıl boyunca varlığını sürdürmüştür.

Zaman zaman “bahar havası” denilebilecek yumuşama dönemleri, çok kısa süreli olmuşsa da, yerini gergin siyasi atmosfere bırakmıştır. Böyle gergin bir siyasi atmosferde, rejim meselelerinin ön plana çıkmasının bir sonucu olarak, bazı açık mektuplarda sorumluluğun hangi partiye ait olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Söz konusu açık mektuplara bakıldığında; bir kısmının bir tarafı tümüyle savunan, diğer tarafı tümüyle itham eden bir içeriğe sahip olduğu görülür. Bunun yanında elbette sayısı azda olsa iktidar ve muhalefeti aynı ölçülerde eleştiren ve çözüm önerileri ortaya koyan açık mektuplara da rastlamak mümkündür.

Bu dönemin açık mektup yazarlarının bazıları, Acar Tuncer³, Refik Korkud⁴ ve Ahmet Bedevi Kuran⁵ örneklerinde görüleceği üzere, açık mektuba, siyasi hayatta kendi çaplarında bir müdahale ve propaganda aracı olarak başvurmuşlardır.

1.Doğrudan İsmet İnönü’ye Hitabeden Açık Mektuplar

Bu dönemin açık mektupları, bir önceki dönem olan 1938-1950 yıllarına nisbetle sayıca daha fazladır. 1950-1960 yılları arasında kaleme alınan açık mektupların içeriğine bakıldığı zaman, ilk olarak iktidardan düşmüş ve ana muhalefet lideri pozisyonuna gerilemiş olan İsmet İnönü ile ilgili oldukları görülür⁶. Bu anlamda doğrudan İsmet

1 Bu on yılın iktidar partisi olan DP’nin konu edinildiği ilk akademik çalışma, Cem Eroğul’a aittir. *Bkz.* Cem Eroğul, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1970; Dönem hakkında bir diğer monografi Tanel Demirel’indir. *Bkz.* Tanel Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2012; ayrıca dönem hakkında son çıkan kapsamlı eser için *bkz.* Mete Kaan Kaynar (Haz.), *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

2 *Bkz.* Eroğul, *a.g.e.*; Demirel, *a.g.e.*; Kaynar, *a.g.e.*

3 Acar Tuncer, *Küfürü ve Salibi Boğan Vatan Cephesidir. İsmet Paşa’ya Mektup*, Gutenberg Matbaası, İzmir 1959.

4 Refik Korkud, *Türkiye Siyasi Partilerine Birinci Açık Mektup*, Ankara 1955.

5 Ahmet Bedevi Kuran, *Hüseyin Cahit Yalçın Beye Açık Mektup*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1957.

6 İsmet İnönü’nün biyografisinin yazılmasında, özellikle biyografinin 1938-1960 arası dönemi için açık mektupların kullanılmasının katkı sağlaması olası iken, bu malzemenin gözden kaçtığı görülmüştür. Örneğin Şevket Süreyya’nın, İkinci Adam başlıklı üç ciltlik çalışması ile Şerafettin Turan’ın, İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000. Bu iki eserde açık mektupların kullanılmadığını

İnönü'yü muhatap alan seçilmiş örnekler aşağıda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. “Halk Partisinin Yıkıcısı İnönü’ye Açık Mektup”

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte farklı il ve ilçelerde mülki amirleri ziyaret ettiğini beyan eden Cihat Barışta, Malatya Belediye Binası'ndaki “*resim hadisesi*”ne dair bazı tartışmaların basına yansımaları üzerine dikkatini çektiğini ve gerçekleri öğrenmek üzere Malatya'ya gittiğini ifade etmektedir. Cihat Barışta açık mektubunda, 1951 yılında Malatya'nın CHP'li Belediye Başkanı'nın makam odasına ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün resmini asması ve sonra bu resmin valilik kararıyla indirilmesine ilişkin gelişmeleri anlatmaktadır.

Ayrıca, “... senelerce bu memleketi babasının çifliği gibi idare eden sabık Cumhurbaşkanı İnönü'nün saltanat devri; senelerce onu; milletvekili olarak seçen temiz ve asil Malatyalılara İnönü'nün hediyesi, işte.” Sözleriyle Malatya'nın ihmal edilmişliğini eleştirmekte⁷ ve 1950 yılı öncesinde CHP iktidarının ve İsmet İnönü'nün Malatya'ya imar ve kalkınma alanında ciddi bir yatırım yapmadığı konusu üzerinde durarak⁸, Malatya üzerinden geçmişin siyasi bir muhasebesini yapmaktadır.

1.2. “Halk Partisinin İç Yüzü Sayın Bay İsmet İnönü İle Açık Konuşma”

Topçu Yarbaylığından müstafi, 3.üncü Umum Müfettişliği Yabancı İşler Müdürlüğü'nden emekli olan Yakup Karagül, kırk yıllık çalışma hayatında edinmiş olduğu tecrübelerine dayanarak kendi ifadesiyle, “*son bir hizmet ve gençliğe bir ibret olmak üzere*” açık konuşmasını tasarlamış ancak beş sene süren parti kavgaları nedeniyle yazdıklarının dinlenilmeyeceği ve kıymetini kaybedeceği düşüncesiyle daha sakin bir dönemde yayınlamak üzere ertelemiştir. Metne bakıldığında pek çok yazının kaleme alınış tarihleri neşir tarihinden bir hayli önce olduğu görülecektir.

Karagül'ün “*açık konuşması*” temelde 1950 öncesi CHP iktidarının uygulamalarının eleştirisi olup, eleştirilerini kendi tasnif şekliyle dört aşamada kurgulamıştır.

“1-Hakka tazim ve halka şefkat göstermeyen Halk Partisinin iç yüzü

2-İsmet Bey, İsmet Paşa ve Başkan İsmet İnönü'nün şahsiyetleri

3-Devlet Başkanı olduğu müddetçe Bay İsmet İnönü aldatılmıştır. İsmet İnönü aldanmış mıdır?

görülmemektedir. Oysa ölümünün onuncu yılında İsmail Arar'ın İnönü Biyografisi ile ilgili bibliyografya çalışmasında görüleceği üzere konuya dair birçok açık mektubun basıldığını görebiliriz. Bkz. İsmail Arar, “İnönü Bibliyografyası”, *Yapıt*, S. 8, (Aralık-Ocak 1984/1985), s. 80 vd.

7 Cihat Barışta, *Halk Partisinin Yıkıcısı İnönü'ye Açık Mektup*, (yayınevi ve yeri yok) 1951.

8 Bu gelişmeler için bkz. Metin Toker, *Demokrat Parti'nin Altı Yılları (1950-1954)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 110.

4-Memuriyet hayatımda başıma gelenler ve gördüklerim.”⁹.

Yazar özellikle laiklik ilkesinin 1950 öncesindeki, kendince yanlış bulduğu, uygulamalarını eleştirmektedir.

1.3. “İnönü’den Dileğimiz”

Nurettin Ünen’in¹⁰, “Dileğimiz” başlığı taşıyan ancak açık mektup örneklerinin tüm özelliklerini taşıyan ve yazılış amacı aynı olan metni, 1950 seçimlerinden sonra muhalefete düşen CHP’de Genel Başkan İsmet İnönü’nün siyasi geleceği ile ilgilidir. Yazar, hem CHP hem de İsmet İnönü için 1950’den sonra en uygun seçeneğin, İnönü’nün CHP Genel Başkanlığından ayrılması olduğunu ifade etmekte ve bunun gerekliliğini uzun uzadıya savunmaktadır.

Bunu da aşağıda yer alan metnin bir parçasından yapılan alıntidan görüleceği üzere bir dost samimiyetiyle ikaz olarak yaptığını ifade etmektedir.

“... Sizi haddim olmayarak hakiki bir dost samimiyetiyle ikaz ediyorum. Tarihi itibarınızı lüzumsuz yere zedeletmemek, yakın tarihin canlı bir sembolü ve partiler üstü manevi bir kıymet olarak yaşamak eski bir devlet adamının vekâr ve haysiyetine en uygun bir hareket tarzıdır. Çekliniz! Sizden bunu bekliyor, sadece bunu diliyoruz. ...”¹¹.

Ünen’in hayli ilginç olan söz konusu metni, doğrudan İsmet İnönü’yü muhatap alan açık mektup türü yazılara uygun bir örnek oluşturmaktadır.

1.4. “İsmet İnönü Paşa’ya Açık Mektup”

Ahmet Bedevi Kuran’ın¹², açık mektubu, DP ve CHP ilişkilerinin çok gergin olduğu 1958 yılında yazılmıştır. Açık mektubun girişinde Atatürk’ün ölümünden sonra İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı zamanında onun hatırasına karşı yapılan saygısızlıklar ve ona ilgi duyanlara karşı yapılan muameleler, açık mektubun yazılış gayesi olarak beyan edilmiştir. Sonrasında ise yazar, İsmet İnönü’nün tüm siyasi hayatı boyunca gözlemlediği yanlışlarını, tutarsızlıklarını ve çelişkilerini sergilemiştir. Sonuç kısmında ise böyle bir

9 Yakup Karagül, *Halk Partisi’nin İç Yüzü Sayın Bay İsmet İnönü İle Açık Konuşma*, Akın Matbaası, Ankara 1951, Mektup sahibinin 1950 öncesine ait laiklik uygulamalarını eleştirmesi, 1950-1960 arası dönem boyunca sık rastlanan laiklik eleştirisinin bir örneğidir. Bu dönemin laiklik eleştirisine yönelik tartışmalar için bkz. Tark Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı*, Baha Matbaası, İstanbul 1962, s. 223-244.

10 Nurettin Ünen (1906-1981), hakkında bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi*, VIII. Dönem, 1946-1950, C. III, Ankara 2012, s. 287-288.

11 Nurettin Ünen, *İnönü’den Dileğimiz*, Ekicigil Matbaası, İstanbul 1952.

12 Ahmet Bedevi Kuran (1886-1966), hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Birinci, “Ahmet Bedevi Kuran Jön Türklüğün Tarihçisi”, *Tarihin Alacakaranlığında Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*, II, Dergah Yayınları, İstanbul 2010, s. 236-262.

lidere sahip ana muhalefet partisi karşısında DP iktidarını savunmuştur¹³.

Bu nedenle Kuran'ın açık mektubunun doğrudan İsmet İnönü ve dönemi uygulamalarını eleştiren diğer yandan da DP iktidarını destekleyen bir mahiyette olduğu söylenebilir.

1.5. “İnönü’ye Açık Mektup ve Bazı İntibalar”

Mustafa Acar, “İnönü’ye Açık Mektup ve Bazı İntibalar” başlıklı neşriyatının içindekiler kısmından anlaşıldığına göre yazar yirmi bir başlık altında görüşlerini ortaya koymuştur. “İnönü’ye Açık Mektup...” başlığı ise 10 ve 15. sayfalar arasında yer almaktadır. Yazar bu bölümde “*Kervan yürüyor paşam!...*” diyerek temelde CHP ve onun lideri İsmet İnönü’yü, eleştirmektedir.

“*Üstadam Bay Yalman! Siz Nesiniz?*” başlığı altında, “*Evet; siz nesiniz?!..*” diyerek başladığı yazısında muhalefete geçen *Vatan* yazarı Ahmet Emin Yalman’ı eleştirmektedir.

Acar ayrıca 1957 seçimlerinden sonra bile seçimleri kaybeden CHP muhalefetine çizgisi eleştirmekte öte yandan DP zamanında Adana vilayetinin kalkındığını savunmaktadır¹⁴.

Söz konusu açık mektup içerik açısından değerlendirildiğinde, İsmet İnönü eleştirisi ihtiva etmekle birlikte, DP. iktidarının Adana’daki olumlu çalışmalarının yanı sıra kişisel polemik türüne örnek teşkil edebilecek bir yazıyı da içermektedir. Ancak ismi nedeniyle bu başlık altında incelenmiştir.

1.6. “Küfrü ve Salibi Boğan Hilal Yolu: Vatan Cephesidir İsmet Paşa’ya Mektup”

Acar Tuncer¹⁵, “*Paşa Hazretleri*” diyerek başladığı yazısında, CHP ve İsmet İnönü’nün iktidarlara dönemindeki laiklik uygulamalarını eleştirmekte ve olayın din düşmanlığı boyutuna vardığını vurgulamaktadır. Ona göre bu durumun ortaya çıkmasında üç anlayış etkili olmuştur.

“*İhmalimizin bir neticesi olarak, mahkum edilen vicdanımızın kasıtlı canavarı kendisini üç manasız telakkinin hamurundan hasıl eden yegane hakikat tarafıyla ahlak buhranıydı ve şu şekilde tecelli ediyordu:*

1-Komünistler

2- Masanlar

13 Ahmet Bedevi Kuran, *İsmet İnönü Paşa’ya Açık Mektup*, Çeltüt Matbaası, İstanbul 1958.

14 S. Mustafa Acar, *İnönü’ye Açık Mektup ve Bazı İntibalar*, Doğan Basımevi, Adana 1958.

15 Acar Tuncer (1936-2016), Acar Tuncer in hayatı için bkz. Sabah, 25 Nisan 2016.

3-Müfrit telakkileri devrim sayan inkılâp softaları”

Yazar ayrıca, DP'nin kurduğu Vatan Cephesi'ni de haklı ve yerinde bulmaktadır¹⁶. Başlığında doğrudan İsmet İnönü'yü muhatap alan bu mektup, aslında içerik olarak laiklik uygulamaları üzerinden bir İsmet İnönü eleştirisi yapmaktadır. Bu nedenle laiklik başlığı yerine bu kısımda değerlendirilmiştir.

2.1950 Öncesinin Tartışmalı Kanun, Karar ve Uygulamaları

Bu döneminin açık mektuplarının bir özelliği de tek parti döneminin bazı tartışmalı karar ve uygulamalarını konu edinmiş olmasıdır.

2.1. “Sayın Başbakan’a Açık Mektup”

Hüsamettin Kavalalı'nın mektubunun ana konusu, 1950 öncesinde özellikle Milli Korunma Kanunu'nun gayrimenkul kiralalarında kira artışlarına yönelik kısıtlamaları sınırlamalarıdır. Yazar, artık bu kısıtlama ve sınırlamaların kaldırılmalarının zamanı geldiğini ifade etmektedir¹⁷.

Kavalalı'nın açık mektubu, gayrimenkul kiralaları gibi oldukça spesifik bir konu gibi gözüken ancak hayli kişiyi ilgilendiren bir meseleye dair olması ve uzun süre ilgililerinin gündemini meşgul etmesi bakımından, oldukça orijinal bir örnektir.

2.2. “Varlık Vergisinin Satılmış Kahramanı Faik Ökte’ye Açık Mektup”

Ahmet Arif Meriç'in açık mektubu, Varlık Vergisi esnasında İstanbul Defterdarı olan Faik Ökte'nin 1951'de basılan Varlık Vergisi ve uygulamalarını anlatan kitabıyla ilgilidir. Yazar, mektubunda önce Faik Ökte'yi, eleştirmekte Varlık Vergisi'nin eleştirilen uygulamalarından dolayı Ökte'yi suçlamaktadır. Dahası Ökte'nin görevi esnasında haksız kazanç sahibi olduğunu da dile getirmektedir. Onun açık mektubunda yer alan aşağıdaki cümleleri olaya bakış açısını gözler önüne sermesi açısından oldukça sarhihtir.

“Be, herif bu memleketin öz evlatları asırlar boyu nice tahammüle dilemez vergiler altında kalmış, kan vergisi, can vergisi, mal vergisi vermiş her hususta perişan olmuş ve nihayet başını da sokacak bir çatısı kalmadığı halde ağzını açmamış ve her şey

16 Acar Tuncer, *Küfrü ve Salibi Boğan Hilal Yolu: Vatan Cephesidir İsmet Paşa'ya Mektup*, Gutenberg Matbaası, İzmir 1959.

17 Hüsamettin Kavalalı, *Sayın Başbakan'a Açık Mektup*, Gün Basımevi, İstanbul 1950. Mektup sahibinin konu ettiği kiralaların sınırlanması meselesi 1946 dan 1960lara kadar önemli bir tartışma konusu olmuştur. Hatta 1950 seçimlerine gidilirken bu konuyu gündemine alan bir siyasi parti kurulmuştur, Toprak, Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi (30 Eylül 1949) bu partiden önce “*gayrimenkul sahipleri derneği*” kurulmuştur. Bu derneğin gazetesi olan emlak sahipleri gazetesi yukarıda bahsedilen partinin de yayın organı olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler, 1859-1952*, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul 1952, s. 736-737.

(vatan için) demiş ve kendisinde teselli bulmuştur. Hâlbuki İkinci Cihan Harbi'nde kendi saadeti, yaşaması için bu memleketin bir müddet ayakta durabilmesini temin edecek yardımda bulunan bazı varlıklı efendiler! Verdikleri üç beş kuruş dolayısıyla (vatan sevgisinden uzak) o günden beri açtular, ağızlarını, yumdular gözlerini, söylemediklerini bırakmadılar.”

Yazar, mektubun ilerleyen kısımlarında Varlık Vergisi'nde zorunluluğundan bahsetmekte ve Varlık Vergisi'ni savunmaktadır¹⁸. Metinde, uygulamadaki hataların kişisel tasarruflardan kaynaklandığı, verginin ise yerinde bir karar olduğu vurgulanmaktadır. Yakın tarihimizin tartışıla gelen meselelerinden biri olan Varlık Vergisi konusunda çalışma yapacak araştırmacıların bu tür metinleri de görmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

2.3. “Tarım Bakanı Sayın Nedim Ökmen’e Açık Mektup”

Mümtaz Apaydın, Tarım Bakanı Nedim Ökmen'e yazdığı mektubunun girişinde DP'nin köylü kesiminin kalbini kazandığını, bu başarıda Tarım Bakanı olarak Ökmen'in de katkısının bulunduğunu ifade etmektedir.

Mektubun girişinden sonra ele alınan asıl konu ise, Orman Kanunu'nun uygulanması ve Tarım Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün icraatıdır. “Çok Sayın bakanım ... bu orman faciasına da behemehal bir son vereceğinizi kuvvetle ümit ediyorum” diyen yazar, CHP devrinde çıkartılan Orman Kanunu'nun ormanların mülkiyeti hususu, kamulaştırılmasını eleştirmekte, ormancılıkta devlet mülkiyetinin zararları üzerinde durmakta ayrıca Orman Genel Müdürlüğü'nün kötü yönetildiğini vurgulamaktadır¹⁹.

Apaydın'ın söz konusu metninde, geçmişin siyasi muhasebesi yapılmakta ve İsmet İnönü dönemi uygulamaları eleştirilerek, CHP döneminden intikal eden sıkıntılı durumun düzeltilmesi istenmektedir.

2.4. “İstanbul Valisi Fahrettin Kerim’e Açık Mektup”

Cihan Barışta ve Orhan Cemal'in açık mektubunun konusu, 1950'den önce CHP İktidarı tarafından İstanbul Valisi yapılan Fahrettin Kerim Gökay'ın çalışmalarından

18 Ahmet Arif Meriç, *Varlık Vergisinin Satılmış Kahramanı Faik Ökte'ye Açık Mektup*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul 1951. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin vergi kanunları arasında ve mali uygulamalar arasında en çok tartışılan, tartışılmalı Varlık Vergisi Kanunu'ndur. Farklı bakış açılarıyla en son araştırmalar için bkz. Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, Cahit Kayra, *Savaş, Türkiye Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011.

19 Mümtaz Apaydın, *Tarım Bakanı Sayın Nedim Ökmen'e Açık Mektup*, Saka Matbaası, İstanbul 1952. 1937 yılında çıkarılan 3116 Sayılı Orman Kanunu'nun bazı maddelerinin tadilini öngören, 1945 yılında çıkan 4785 Sayılı Kanun'a göre, ülke genelinde bütün ormanlar devletleştirilmişti. Bu kanun sonraki yıllarda hep tartışma konusu olmuştur. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Suat Aksoy, *Tarım Hukuku*, Ankara Basımevi, Ankara 1970, s. 398-402.

duyulan memnuniyetsizliktir. Bu nedenle yazarlar yayınladıkları mektupla kendilerine has üsluplarıyla valiyi istifaya davet etmektedirler.

“... Sizin işiniz bu değil. Kendi partinize yar olmadınız. Ne İsa’yı sevindirdiniz, ne de peygamberi memnun ettiniz. Herkes idarenizden gayrı memnundur. Yerinizi ehil ellere bırakın.

*Geriye dönün kürsünüz gene size açıktır. Memlekete hayırlı ve faydalı olmak istiyorsanız bunu yapınız İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Ordinaryüs Profesör Doktor Fahrettin Kerim Gökay*²⁰.

CHP'nin atadığı bir bürokratin istifasını isteyen söz konusu açık mektubun iki kişi tarafından kaleme alınmış olması, açık mektupların yazarları açısından değerlendirildiğinde sıklıkla karşılaşılan bir durum olmadığı da söylenebilir.

2.5. “İsrail’den Sayın Başbakan Adnan Menderes’e Açık Mektup”

Türkiye’den İsrail’e göç eden Eli Shaul tarafından 1953’ün son günlerinde DP’nin çıkardığı bir kanunla CHP’nin mallarının hazineye intikaline öngören kanun dolayısıyla kaleme alınmıştır. Yazar, DP’nin bu kanunu çıkarmakla haklı ve yerinde bir tasarrufta bulunduğunu söylemekte ve devamla İkinci Dünya Savaşı yıllarında çıkardığı Varlık Vergisi Kanunu’na atıf yapmakta, Varlık Vergisi’ni çıkaran CHP’nin kendi mallarının devrini öngören kanunu eleştiremeyeceğini ifade etmektedir²¹.

Mektup yazarının Türkiye’den ayrılmış olmasına rağmen Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

3.Rejim Meseleleri

Bu dönemde yayımlanan açık mektupların, önemli konu başlıklarından biri de daha çok rejim meseleleridir. Rejim meselelerinin²² de sırasıyla, Anayasa Mahkemesi’nin eksikliği,

20 Cihat Barışta-Orhan Cemal, *İstanbul Valisi Fahrettin Kerim’e Açık Mektup*, Ateş Basımevi, İstanbul 1951. Fahrettin Kerim Gökay, DP’nin başa gelmesinden bir yıl önce İstanbul Belediye Başkanlığı’na atanmıştır. Bu sebepten dolayı Fahrettin Kerim Gökay’ın, 1950 seçimlerinden sonra bir süre görevden alınması beklenmiş ancak gerçekleşmemiştir. 1957 kadar bu makamda kalacaktır. Bkz. Rakım Ziyaoğlu, *İstanbul Kadınları, Şehreminleri, Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971*, İdari-Tarihi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1971, s. 387-417.

21 Eli Shaul, *Balat’tan Bat-Yam’a*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, CHP mallarının 1954 Seçimleri öncesinde hazineye devredilmesini öngören kanun o günlerde büyük tartışmalara yol açmıştır. Bkz. Eroğul, a.g.e., s. 86-88; Toker, a.g.e., s. 253-258.

22 1950-1960 arası dönemde siyasi gündemin önemli konularından biri rejim meseleleri denilen tartışmalardı. Bunlar, Anayasa Mahkemesi’nin eksikliği, ikinci bir meclisin kurulması, seçim sisteminde değişiklik yapılarak nisbi temsil esasının kabul edilmesi, yargı bağımsızlığı gibi. Bir Anayasa Hukukçumuzun bu yıllar arasındaki siyasi mücadeleyi “*rejim politikası*” olarak şu şekilde açıklamıştı: “... *Rejim sorunlarının tartışıldığı, daha doğrusu bu sorunların çözümlenmesi için çeşitli kural ve kurum değişikliklerinin ileri sürüldüğü*

seçim sistemi tartışmaları, yargı bağımsızlığı, ikinci bir meclisin kurulması gibi başlıklar olduğu görülür. Ancak söz konusu meseleler hakkında yapılan değerlendirmelerde, açık mektupların kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bu konularda sadece siyasi partilerin seçim dönemlerindeki seçim beyannamelerinin, parti programlarının ve liderlerin meclis içi ve dışı konuşmalarının dikkate alındığı bilinmektedir²³. Oysa rejim meseleleri, açık mektuplarda işlenen temel konular arasında yer almaktadır.

3.1.“Açık Mektup: Devlet Reisinin Fahri Başkanlığında Bir (Anayasacılar Cemiyetinin) Kurulması Ricasile”

Lütfi Evren, 1954 Türkiye’inde bir Anayasa meselesinin var olduğuna inanmaktadır. Yazar, bu meselesinin çözümü için Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde Anayasa Hukuku Profesörü olan Bülent Nuri Esen’e²⁴, görev düştüğünü bir bilim kurulunun Türkiye’nin ihtiyaçlarının karşılayacak yeni bir Anayasa taslağının hazırlamaları gereğine işaret etmektedir²⁵.

Evren’in mektubu, açık mektupların temel üslup özelliklerini taşımakla birlikte, başlıkta yer alan “*Ricasile*” ifadesi, mektubu bu anlamda farklı bir yere taşımaktadır.

3.2.“Türkiye Siyasi Partilerine Birinci Açık Mektup”

Refik Korkud, kitap hacmindeki bu açık mektubun ilk kısmında Türkiye’deki siyasi partilerin üzerinde birleşecekleri, hassasiyet gösterecekleri, ortak mücadele edecekleri konuları sıralamıştır. Bunlar, irtica ile mücadele, komünizmle mücadele, aşırı milliyetçiliğe kapılmama, siyasi mücadelede Atatürk’ün partiler üstü kimliğinin korunması, Atatürk İlkerlerinin her hangi bir partinin tekelinde bulunmaması gibi konulardır. Yazar, ikinci kısımda ise, CHP’nin 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra izlediği muhalefet çizgisini eleştirmektedir²⁶.

bu dönemde, politika, belirli bir çerçeve içerisinde sürüp giden bir faaliyet olmaktan çıkmakta, çerçevenin kendisi doğrudan doğruya “politika” konusu haline gelmektedir. Buna, ilk bakışta biraz ters görünebilecek bir deyimle “rejim politikası” demek hiç te yanlış olmaz”. Bkz. Mümtaz Sosyal, Dinamik Anayasa Analizi, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara 1969, s. 19.

23 Örneğin bu konuda 1961 Anayasası’nın fikri temellerinin de ele alındığı, Sosyal, *a.g.e.*, s. 107-114’de kaynak olarak, siyasi partilerin seçim dönemlerindeki seçim beyannamelerine, parti programlarına ve liderlerin meclis içi ve dışı konuşmalarına bakıldığı görülmektedir.

24 Bülent Nuri Esen (1911-1975), dönemin zaman zaman siyasi gündemine giren ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde, Anayasa Hukuku Profesörü olan bir akademisyendir. 1954 yılının son baharında bir ara DP iktidarının icraatını eleştirdiği için bakanlık emrine alınmak suretiyle kürsüsünden uzaklaştırılmıştır. Daha sonra ise görevine tekrar iade edilmiştir. Bülent Nuri Esen’in hayatı ve eserleri için bkz. Oya Fişekçi, *Kuruluşunun 50. Yılı Dolayısıyla Ankara Hukuk Fakültesi Öğretim Üye ve Yardımcıları Bibliyografyası 1925-1975*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1977, s. 131-135.

25 Lütfü Evren, *Açık Mektup: Devlet Reisinin Fahri Başkanlığında Bir (Anayasacılar Cemiyetinin) Kurulması Ricasile*, Örnek Matbaası, Ankara 1954.

26 Refik Korkud, *Türkiye Siyasi Partilerine Birinci Açık Mektup*, İstiklâl Matbaası, Ankara 1955.

Korkud'un metni, siyaset ve propaganda yapmanın bir yöntemi olarak açık mektupların nasıl kullanılabildiğinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

3.3. “Demokrat Partili Milletvekillerine Açık Mektup: Rejim Buhranı Halledilmelidir”

Muammer Aksoy²⁷, açık mektubun isminden anlaşılacağı üzere Türkiye’de bir rejim bunalımının olduğu, bu bunalımdan çıkmak için DP’nin kuruluş felsefesine dönmesi gerekti yönünde öneriler sıralanmakta ve özellikle 1954 seçimlerinden sonra hükümetin çıkardığı bazı kanunların değişmesi gerektiği üzerinde durmaktadır²⁸.

Aksoy’un mektubunun, DP’nin siyasi yaklaşımlarını yönlendirme çabası taşıdığı söylenebilir.

4. Laiklik

Bu dönemin siyasi tartışmaları arasında güncelliğini hiç kaybetmeyen önemli başlık laikliktir. Bu bakımdan laiklik tartışmalarının açık mektuplarda işlenmesi de doğal karşılanmalıdır²⁹. Bu nedenle bu başlık altında laiklik konusunu esas alan açık mektup örnekleri ele alınacaktır.

4.1. “Lâiklik İnkılâbı’nın XXV. Yıldönümü Hakkında Milletvekillerine Açık Mektup”

Faik Muzaffer Amaç’ın³⁰ açık mektubunun konusu laiktir. Bu ilkenin korunması güçlenilmesi için mektubunda bir takım öneriler getirmekte bu öneriler arasında 1924 Anayasası’nda devletin dinine dair maddenin 9 Nisan 1928’de kaldırılmasını resmi bayram olarak anılmasına dair önerisi bulunmaktadır³¹. Amaç,

“Atatürk’ün hatırasına ve inkılâplar rejimine bağlılığından asla şüphe etmediğim siz milletvekillerinden rica ediyorum:

27 Muammer Aksoy (1917-1990), hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Türk Parlamento Tarihi*, Kurucu Meclis, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, 2017, Ankara, C. II, s. 363-364.

28 Muammer Aksoy, “Demokrat Partili Milletvekillerine Açık Mektup: Rejim Buhranı Halledilmelidir”, *Forum*, C. 8, S. 88, 15 Kasım 1957, ss. 9-12.

29 1950-1960 yılları arasında laiklik tartışmaları siyasi gündemin ilk sıralarındaydı bu bakımdan açık mektup sahibinin de bu tartışmalar katılmaktan kendisini alamadığını görüyoruz. Laiklik tartışmaları için bkz. Tark Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı*, Baha Matbaası, İstanbul 1962, s. 223-244. Ayrıca bkz. Çetin Özek, *Türkiye’de Laiklik, Gelişim ve Koruyucu Ceza Hükümleri*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1962, s. 98-162.

30 Faik Muzaffer Amaç (1915-1978), Faik Muzaffer Amaç’ın hayatı anıları ve bazı eserleri için bkz. İlbay Kahraman (Haz.), *Merhaba Kör Kadı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2017.

31 Faik Muzaffer Amaç, *Lâiklik İnkılâbı’nın XXV. Yıldönümü Hakkında Milletvekillerine Açık Mektup*, Gayret Basımevi, Malatya, 1954.

Laiklik inkılâbımızın hiç olmazsa XXV. Yıl dönümü, layık olduğu önemle, milletçe kutlamamız için gerekli bir kanun teklifini hemen meclise sununuz.” Demektedir.

Amaç’ın mektubu, dönemin siyasi gündemine uygun ve bu duruma açıklık getirme arzusuyla kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

4.2. “Açık Mektup. Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Makamına”

Raif Ogan’ın³² açık mektubu, radyoda dini konularda gerçekleştirilen sohbetlerde geçen bazı terim ve kavramların İslam hukuku ve dini bakımdan doğruluğu ve yanlışlığı üzerine bir açıklama ihtiyacıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı’na hitaben kaleme alınmıştır³³.

Dergilerde yayınlanmış açık mektup örnekleri arasında yer alan Ogan’ın yazısı, İslami terminolojinin kullanımında daha dikkatli olunması gerektiğini vurgular bir nitelik taşımaktadır.

5. Doğrudan Adnan Menderes’e Hitabeden Açık Mektuplar

Dönemin bir başka önemli siyasi figürü Adnan Menderes’i de, İsmet İnönü kadar olmasa da, muhatap alan açık mektuplar yayınlanmıştır³⁴. Bu nedenle doğrudan Adnan Menderes’i muhatap alan açık mektuplardan en uygun örnekler, bu başlık altında ele alınacaktır.

5.1. “Şarkın Churchill’i Adnan Menderes’e Açık Mektup”

Cihat Barışta, “*CHP Devrinde Sefalet ve Felâket* İçinde Bulunan Türk Polisini DP’nin Kurtarmasını Bekliyoruz” başlığı altında, 1950 öncesinde Emniyet Genel Müdürlüğü ve Polis Teşkilatı’nın her açıdan ihmal edildiğini, bu noktadan hareketle ihmalin ortaya çıkardığı sorunların iyileştirilmesi ve durumun düzeltilmesi gerektiğini ifade etmekte ve konu hakkında Başbakan Menderes’e çağırıda bulunmaktadır³⁵.

Barışta’nın mektubu, diğer örneklerle nazaran hayli kısadır ve İsmet İnönü’ye yazılanlarla kıyaslandığında oldukça yumuşak bir üsluba sahip olduğu görülmektedir.

32 Raif Ogan (1887-1976), kısa biyografisi için bkz. Osman Nebioğlu, *Türkiye’de Kim Kimdir, 1961-1962*, Nebioğlu Yayınları, İstanbul 1962, s. 456; Mustafa Uzun, “Raif Ogan”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 33, s. 318-319.

33 M. Raif Ogan, “Açık Mektup. Dışişleri Başkanlığı Yüksek Makamına”, *Sebülürreşad*, C. 9, S. 216, (1956), s. 242-244.

34 Adnan Menderes’in biyografisi için kullanılabilir açık mektuplar gereğince kullanılmamıştır. Örneğin Şevket Süreyya Aydemir’in çok bilinen Menderes Biyografisi olan Menderes’in Dramı çalışmasında bu eksikliği görebiliriz. Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes’in Dramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1960.

35 Cihat Barışta, *Şarkın Churchill’i Adnan Menderes’e Açık Mektup*, Basın Yayın Haber Ajansı, Ankara 1954.

5.2. “Başvekil Sayın Adnan Menderes’e Devletimiz Hukuku Hakkında Mektuplar”

Erhan Löker’in³⁶ açık mektubu, Hüseyin Cahit Yalçın’ın 1954 sonrasında bir basın suçundan dolayı hüküm giymesi, hapse atılması ve nihayet ABD. basınında bile Türkiye’deki siyasi gelişmelerini “*cesaret kırıcı*” olduğu yönünde yazının çıkması üzerine kaleme alınmıştır. Yazar, Türkiye’deki bu siyasi mücadelede görülen sertleşmeden İsmet İnönü’yü sorumlu tutmakta, Türkiye’de abartıldığı ölçüde antidemokratik bir gidişatının olmadığı görüşünü savunuyor³⁷.

Löker’in açık mektubu, doğrudan Adnan Menderes’e yazılmış olmakla birlikte, içeriğine bakıldığında İsmet İnönü eleştirisinde de bulunulduğu görülmektedir.

5.3. “Sayın Menderes’e Açık Mektup”

Ahmet Emin Yalman³⁸, Başbakan Adana Menderes’e açık mektubunu yazdığı tarih DP. ve CHP. ilişkilerinin gittikçe gerginleştiği ve DP. tarafından Vatan Cephesi’nin kurulduğunun ilan edildiği günlere rastlamaktadır. Yalman mektubunda, DP.’yi kuruluşundan itibaren uzun yıllar desteklediğini, ancak şu an gelinen noktanın demokrasimizin geleceği bakımından umut verici olmadığını; bu durumu düzelterek gereken önlemleri alacak kişinin de başbakan olarak Adnan Menderes olduğunu söylemektedir³⁹.

5.4. “Sayın Menderes’e 2. ci Açık Mektup”

Ahmet Emin Yalman’ın⁴⁰, 2. Mektubu, Kadro Hareketi’nden Şevket Süreyya Aydemir’in Menderes ve DP’yi destekleyen yazıları çıkmaya başlamasıyla ilgilidir. Yazar, DP.’nin kuruluşundan itibaren bu partiye solcuların sızmasına karşı nasıl birlikte hareket ettiklerini anlatmakta ve bundan dolayı da Şevket Süreyya konusunun hassas olduğunu ve DP’ye zarar vereceğini savunmaktadır⁴¹.

Ahmet Emin Yalman’ın birinci ve ikinci açık mektupları, gazetelerde yayınlanan açık

36 Erhan Löker (1925-1969), Ankara Hukuk Fakültesi Mezunu olup, 1950 öncesinde gençlik hareketi ve öğrenci derneklerinde aktif bir şekilde rol almış ve yöneticilik yapmıştır. *Bkz.* Fahir Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi 1954-1959*, Sevinç Matbaası, Ankara 1963, s. 10.

37 Erhan Löker, *Başvekil Sayın Adnan Menderes’e Devletimiz Hukuku Hakkında Mektuplar*, Örnek Matbaası, Ankara 1955.

38 Ahmet Emin Yalman (1889-1972) hayat hikâyesini dört cilt halinde bastırmıştır. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. I-IV, Rey Yayınları, İstanbul 1971-192.

39 Ahmet Emin Yalman, “Sayın Menderes’e Açık Mektup”, *Vatan*, 06.09.1958.

40 Şevket Süreyya Aydemir, Ahmet Emin’in bu yazısına Vatan gazetesinde çıkan bir cevap yazmış ayrıca DP. taraftarı basında Yalman’ın aslında uzun yıllar boyunca komünistlere hoş görüşle yaklaştığını gösteren polemikler yaşanmıştır. Bu süreç için *Bkz.* İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü, Kadrocuları ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 451-452.

41 Ahmet Emin Yalman, “Sayın Menderes’e 2.ci Açık Mektup”, *Vatan*, 15.09.1958.

mektuplara iyi birer örnek teşkil etmektedir.

6. Şahsi Mağduriyetler

Şahsi mağduriyetlerin ifşasına yönelik açık mektuplardan bahsederken aynı zamanda 1924 Anayasası'ndaki mevcut 82. maddesindeki dilekçe hakkını ve maddenin tatbikatına da değinmek yararlı olacaktır. 82 maddeye göre,

“Türkler; gerek şahıslarına gerek ammeğe müteallik olarak kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne münferiden ve müctemian ihbar ve şikâyette bulunabilirler. Şahsa ait olarak vuku bulan müracaatın neticesi müstediye tahriren tebliğ olunmak mecburidir”.

Diğer taraftan Meclisin Dâhili Nizamnamesi'nin 22. maddesinde “Arzuhal encümeni” de sayıldıktan sonra 50-59. maddeleri encümenin çalışma şeklini göstermiştir⁴².

1924 Anayasası'nın Türk vatandaşlarına 82 madde ile tanıdığı dilekçe hakkına dayanarak vatandaşların TBMM'ne verdikleri dilekçeler doğrudan meclisin Arzuhal Komisyonu'na gelmekte ve bu komisyonda görüşülmekte daha sonra ise gerektiğinde meclis genel kuruluna havale edilmekteydi. Anayasa'nın 82. maddesinin tatbikatı incelendiğinde bu hak arama yolunun rağbet gördüğü rahatlıkla söylenebilir. Diğer taraftan bazı hukukçular tarafından anayasanın 82. maddesinin tatbikatının eleştirildiğini de eklemek gerekiyor.

Örneğin bir eleştiriye göre,

“Tatbikatta dilekçe komisyonunun bu salahiyeti çok fena kullanılmış, kazai kararlara muhalif durumlar ihdas edilmiş, ...kanun ve nizamnamelere, talimatnamelere muhalif kararlar verilmiş ve bunun neticesi olarak da resmi yollardan, idari ve kazai mercilerden kabul ettirilemeyen hukuk nizamına muhalif durumların meclis yolundan ihdas edilebildiği görüldüğü için siyasi müracaatların sayısı on binleri bulmuştur”⁴³.

Acaba aşağıda üç örneğini vereceğimiz şahsi mağduriyetlere ilişkin açık mektup sahipleri ayrıca meclisin arzuhal komisyonuna dilekçe ile başvuruda bulundular mı? Bulundular ise komisyon ve meclis genel kurulundan olumsuz bir karar çıkınca mı bu açık mektupları kaleme aldılar.

Bu soruların cevaplarını tespit etmek ayrıca bir mesai gerektirmektedir. Ancak açık mektupların öneminin, bir hak arama yöntemi olarak da kullanılıyor olmaları nedeniyle,

42 Bkz. Servet Armağan, *Dilekçe Hakkı ve 1961 Anayasası*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1972, s. 36-37.

43 Armağan, *a.g.e.*, s. 151.

bir kat daha artığı anlaşılmaktadır.

6.1. “Sayın Celâl Bayar’a İdari Mezalimi Gösterir Açık Mektup”

Bu dönemde, doğrudan Celal Bayar’a hitaben yazılan ve kişisel mağduriyeti konu edinen bir açık mektup örneği olarak Cemil Günet’in mektubu dikkat çekicidir.

Cemil Günet, açık mektubunu aslında 1950 seçimlerinden önce dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye hitaben yazılmışsa da, bir türlü bastırılmamış ancak 1950 seçimlerinden sonra bastırılması mümkün olduğu için zamanın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’a hitap eden bir başlıkla yayınlamıştır. Mektubun konusu yazarın öğretmen iken askere gitmesi, askerlik dönüşünde bir türlü öğretmenliğe başlatılmaması hakkındadır⁴⁴. Kişisel bir mağduriyetin giderilmesine yöneliktir.

6.2. “Sayın Başbakanlığa Açık Mektup”

C. Günet’in açık mektubunun konusu, yazarın uğradığını iddia etti bir iftira sonucu hâkim adaylığından uzaklaştırılmasıdır. Günet mektubunda, hakkında, “*Hükümetin manevi şahsiyetine hakaret*” iddiasıyla açılan davaya yer vermekte ve sonrasındaki başına gelenleri anlatmakta ve ayrıca herhangi bir partiye mensup olmadığını da ifade ederek⁴⁵, mağduriyetinin giderilmesini istemektedir.

6.3. “Cumhurbaşkanını Aldatan Tevfik İleri Hakkında Adnan Menderes’e Açık Mektup”

Faik Muzaffer Amaç, mektubunda bir iftira sonucunda öğretmenlik mesleğinden uzaklaştırıldığını fakat söz konusu iftiranın mahkemece reddedildiğini, bu mahkeme kararına rağmen, dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı bu konuda yanılttığını savunmakta ve bir Cumhurbaşkanıya yanlış bilgi veren Milli Eğitim Bakanı’nın istifa etmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴⁶. Amaç’ın mektubu da, kişisel mağduriyetinin düzeltilmesine yönelik bir hak arama yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Kişisel Polemik ve Öneriler

Açık mektup konuları arasında yer alan, ayrı bir başlık altında incelenmesinde fayda olan ve örneklerine az da olsa rastlanılan, kişisel polemik ve önerileri içeren açık mektuplar da bulunmaktadır.

44 Cemil Günet, *Sayın Celâl Bayar’a İdari Mezalimi Gösterir Açık Mektup*, M. Sıralar Basımevi, İstanbul 1950.

45 Cemil Günet, *Sayın Başbakanlığa Açık Mektup*, M. Sıralar Basımevi, İstanbul 1955.

46 Faik Muzaffer Amaç, *Cumhurbaşkanını Aldatan Tevfik İleri Hakkında Adnan Menderes’e Açık Mektup*, Emek Basımevi, Ankara 1952.

7.1. “Emekli General Sadık Aldoğan’a Açık Mektup”

Orhan Sargın’ın mektubu, 1950 öncesinde önce Demokrat Partili sonrasında, Millet Partili olan Afyon Milletvekili emekli General Sadık Aldoğan’a 14 Mayıs seçimlerinden hemen sonra yazılan bir açık mektuptur.

Yazar açık mektubunda 1946-1950 arası dönemi renkli siyasetçisi ve sık sık dokunulmazlığının kaldırılması yönünde girişimler olan Sadık Aldoğan’ın muhalefet üslubunun sertliği üzerinde durmakta ve siyasetçiye dilini değiştirmesi yönünde telkinde bulunmaktadır⁴⁷.

Sargın’ın mektubu, kişisel eleştiri amacıyla yazılan açık mektuplar arasında yer almakta olup, siyasi portreler yazılırken bu tür yayınların da göz ardı edilemeyecek bilgileri içerdiğini gösteren iyi bir örnektir.

7.2. “Hüseyin Cahit Yalçın Beye Açık Mektup”

Ahmet Bedevi Kuran’ın mektubunda, 1954’ün son günlerinde bir basın uçundan 80 yaşında hapse giren ve muhalif basının, muhalefetin sembolü olan Hüseyin Cahit Yalçın’ın II. Meşrutiyet’ten itibaren 1956’ya kadar olan siyasi hayatı incelenmektedir.

Yazar, II. Meşrutiyet’ten itibaren Hüseyin Cahit Yalçın’ın Prens Sabahattin’den başlayarak Atatürk ile devam eden ve nihayet DP. iktidarıyla giriştiği mücadeledeki haksızlığını, yanlışlığını vurgulamaktadır. Yazar, Hüseyin Cahit Yalçın’ın siyasi hayatında menfi rol oynamaktan geri kalmadığını savunmaktadır⁴⁸.

Hüseyin Cahit’i araştıranlar, inceleyenler için Yalçın’ı muhalif bir pencereden de okuyabilmek, elbette bir anlam ifade edecektir. Bu nedenle Kuran’ın Yalçın eleştirisi, dönemin siyasi hayatı için olduğu kadar bu açıdan da dikkate değer olduğu düşünülmektedir.

47 Orhan Sargın, *Emekli General Sadık Aldoğan’a Açık Mektup*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1950. Sadık Aldoğan özellikle 1946-1950 arası dönemin polemikleri ile ünlü renkli bir siyasi kimliktir. Özellikle konuşmalarındaki üslubu sık sık eleştirilmiştir. Sivri dillidir. Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi*, VIII. Dönem, 1946-1950, C. III, Ankara 2012, s. 83-84.

48 Ahmet Bedevi Kuran, *Hüseyin Cahit Yalçın Beye Açık Mektup*, Türkiye Basımevi İstanbul 1956, Yalçın 1950-1960 arası dönemde CHP yayın organı olan gazetelerde -*Ulus ve Halkçı*- başyazarlık yapmış bu yazılardan dolayı sık sık yargılanmış ve nihayet 1954 son günlerinde kesin hüküm giydiği için hapse bile girmiştir. Bkz. Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1996, s. 109.

7.3. “Sayın Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisimiz Erdelhun Rüştü Paşa Hz.ne Açık Mektup”

Kurt Tarık Özhan'ın⁴⁹ açık mektubu, zamanın Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'e hitaben yazılmıştır. Konusu ise Türk Ordusu'nda kullanılacak olan miğferin yabancı ordularda kullanılan miğferlerin bir benzeri olmayıp kendi tarihimizden örnek alınacak bir miğferin benimsenmesi ve kullanılmasıdır⁵⁰.

Orhun Yazıtları'na atıfta bulunulan, Türk ve yabancı miğfer örneklerine yer verilen açık mektubun oldukça ilginç kapağında ve metininden hareketle, yazarının, Türk milliyetçiliği fikrine uzak olmadığı düşünülebilir.

Sonuç

Bu dönem açık mektuplarının da, şekil, dil ve üslup açısından, açık mektupların temel belirleyici özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Refik Korkud örneğinde görüleceği üzere kimi zaman bir kitap hacminde veya bir broşür niteliğinde oldukları ya da üç dört sahifelik metinler, olduğu görülmüştür. Diğer taraftan açık mektupların bir kısmının da Ahmet Emin Yalman yazdıkları gibi gazete ve Raif Oğan'ınkiler gibi dergilerde yayımlandığı tespit edilmiştir. Açık mektup ibaresi büyük çoğunlukla geçmekte; ancak “açık konuşma” ve “dileğimiz”, örneklerinde olduğu gibi, yazılış amacı aynı olan ancak farklı adlandırılmalarla da karşılaşılmaktadır. Yine bu dönem açık mektup metinlerine bakıldığında ise, dil ve üslup açısından alelade bir metinden öte, hitabeti andıran, muhalif bir üslupla, kısmen kendine özgü bir yapıda olduklarını söylemek yanlış olmayabilir.

Bu dönem açık mektupların da değişik makam ve mevkilerde bulunan siyasi liderlere ve kurumlara hitaben yazıldığı görülmekle birlikte; ağırlıklı olarak ya doğrudan ya da

dolaylı olarak İsmet İnönü ve dönemine hitaben yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu da beraberinde niçin 1950 ve 1960 yılları arasında açık mektupların çok yazıldığı ve niçin İsmet İnönü ve dönemine hitaben yazıldığı sorusunu akla getirmektedir. Bu yoğunluğun ortaya çıkmasında, CHP'nin uzun yıllar iktidarda kalması, 1945 yılına kadar eleştirilemezliğin etkisi, bir başka ifadeyle CHP'nin iktidardan düşmesiyle birlikte insanların kendisini görece daha özgür hissetmesiyle cevaplanabilir. Bu dönemde doğrudan Adnan Menderes'e ve Celal Bayar'a hitabeden yazılan açık mektuplar da bulunmaktadır. Ancak bu mektuplardaki üslubun bir seviye daha yumuşak olduğu gözlemlenmiştir.

İncelediğimiz, dönemin açık mektuplarının konuları ise ağırlıklı olarak genelde İsmet İnönü ve dönemi olmakla birlikte, özelde tek parti döneminin bazı tartışmalı karar ve

49 Kurt Tarık Özhan (1927-2014), bkz. *Milliyet*, 9 Mart 2014.

50 Kurt Tarık Özhan, *Sayın Erkan-ı Harbiye-i U.mumiye Reisimiz Erdelhun Rüştü Paşa Hz.ne Açık Mektup*, Hür Basım ve Yayınevi, Ankara 1959.

uygulamalarını konu edinmiş olasıdır. Bu dönemde yayınlanan açık mektupların, önemli konu başlıklarından biri de daha çok rejim meseleleridir. Rejim meselelerinin de sırasıyla, Anayasa Mahkemesi'nin eksikliği, seçim sistemi tartışmaları, yargı bağımsızlığı, ikinci bir meclisin kurulması gibi başlıklar olduğu görülmüştür. Diğer yandan Türkiye'nin o günlerdeki din-devlet ilişkileri ve laiklik ile ekonomik sorun tartışmaları da açık mektupların konusunu oluşturan diğer başlıklar arasında yer aldığı görülmüştür. Şahsi mağduriyetler ve kişisel polemik ve önerilerde açık mektup konuları arasında yer almıştır.

Yapılan taramalar neticesinde, DP. döneminin siyasi ve düşünce hayatının anlaşılmasında açık mektuplardan yeterince yararlanılmadığı görülmüştür. Açık mektupların Türk siyasi hayatının bu evresinin anlaşılması ve açıklığa kavuşturulabilmesi için oldukça önemli bir kaynak grubu olduğu düşünülmektedir. Araştırmacılar da farkındalığının artması ve incelemelerinde söz konusu malzemeyi kullanmaları nisbetinde bu yargının daha da güçleneceği öngörülmektedir. Son olarak ifade etmek gerekirse, açık mektupların düşünce ve siyasi hayatı tam anlamıyla resmetmede; bütünün ayrılmaz parçaları, düşüncenin; yalın, gayri resmi ve özgür hitabet örnekleri olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Gazeteler

Milliyet

Sabah

Vatan

Kitap ve Makaleler

Acar S., Mustafa, *İnönü'ye Açık Mektup ve Bazı İntibalar*, Doğan Basımevi, Adana 1958.

Aksoy, Muammer, “Demokrat Partili Milletvekillerine Açık Mektup: Rejim Buhranı Halledilmelidir”, *Forum*, C. 8, S. 88, 15 Kasım 1957, s. 9-12.

Aksoy, Suat, *Tarım Hukuku*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını, Ankara 1970.

Amaç Faik, Muzaffer, *Lâiklik İnkılâbı'nın XXV. Yıldönümü Hakkında Milletvekillerine Açık Mektup*, Gayret Basımevi, Malatya 1954.

Amaç, Faik Muzaffer, *Cumhurbaşkanını Aldatan Tevfik İleri Hakkında Adnan Menderes'e Açık Mektup*, Emek Basımevi, Ankara 1952.

Apaydın, Mümtaz, *Tarım Bakanı Sayın Nedim Ökmen'e Açık Mektup*, Saka Matbaası, İstanbul 1952.

Armağan, Servet, *Dilekçe Hakkı ve 1961 Anayasası*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1972.

Armaoğlu, Fahir, *Kıbrıs Meselesi 1954-1959*, Sevinç Matbaası, Ankara 1963.

Barıшта Cihat, Şarkın *Churchill'i Adnan Menderes'e Açık Mektup*, Basın Yayın Haber Ajansı, Ankara 1954.

Barıшта, Cihat, *Halk Partisinin Yıkıcısı İnönü'ye Açık Mektup*, (yayınevi ve yeri yok) 1951.

Barıшта, Cihat-Orhan Cemal, *İstanbul Valisi Fahrettin Kerim'e Açık Mektup*, Ateş Basımevi, İstanbul 1951.

Birinci, Ali, “Ahmet Bedevi Kuran Jön Türklüğün Tarihçisi”, *Tarihin Alacakaranlığında Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*, II, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

Çufalı, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi*, VIII. Dönem, 1946-1950, C. III, Ankara 2012.

Eroğul, Cem, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.

Evren, Lütfü, *Açık Mektup: Devlet Reisinin Fahri Başkanlığında Bir (Anayasacılar Cemiyetinin) Kurulması Ricasile*, Örnek Matbaası, Ankara 1954.

Fişekçi, Oya, *Kuruluşunun 50. Yılı Dolayısıyla Ankara Hukuk Fakültesi Öğretim Üye ve Yardımcıları Bibliyografyası 1925-1975*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1977.

Günet Cemil, *Sayın Celâl Bayar'a İdari Mezalimi Gösterir Açık Mektup*, M. Sıralar Basımevi, İstanbul 1950.

Günet, Cemil, *Sayın Başbakanlığa Açık Mektup*, M. Sıralar Basımevi, İstanbul 1955.

Kahraman, İlbay (Haz.), *Merhaba Kör Kadı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2017.

Karagül, Yakup, *Halk Partisi'nin İç Yüzü Sayın Bay İsmet İnönü İle Açık Konuşma*, Akın Matbaası, Ankara 1951.

Kavalalı, Hüsamettin, *Sayın Başbakan'a Açık Mektup*, Gün Basımevi, İstanbul 1950.

Korkud, Refik, *Türkiye Siyasi Partilerine Birinci Açık Mektup*, İstiklâl Matbaası, Ankara 1955.

Kuran, Ahmet Bedevi, *Hüseyin Cahit Yalçın Beye Açık Mektup*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1956.

Kuran, Ahmet Bedevi, *İsmet İnönü Paşa'ya Açık Mektup*, Çeltüt Matbaası, İstanbul 1958.

Löker Erhan, *Başvekil Sayın Adnan Menderes'e Devletimiz Hukuku Hakkında Mektuplar*, Örnek Matbaası, Ankara 1955.

Meriç, Ahmet Arif, *Varlık Vergisinin Satılmış Kahramanı Faik Ökte'ye Açık Mektup*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul 1951.

Nebioğlu, Osman, *Türkiye'de Kim Kimdir; 1961-1962*, Nebioğlu Yayınları, İstanbul 1962.

Ogan, M. Raif, "Açık Mektup. Dışişleri Başkanlığı Yüksek Makamına", *Sebülürreşad*, C. 9, S. 216, (1956), ss. 242-244.

Özek, Çetin, *Türkiye'de Laiklik, Gelişim ve Koruyucu Ceza Hükümleri*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1962.

Sargın, Orhan, *Emekli General Sadık Aldoğan'a Açık Mektup*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1950.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet, *Türk Parlamento Tarihi*, Kurucu Meclis, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, C. II, Ankara 2017.

Shaul, Eli, *Balat'tan Bat-Yam'a*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

Sosyal, Mümtaz, *Dinamik Anayasa Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1969.

Tarık Özhan, Kurt, *Sayın Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisimiz Erdelhun Rüştü Paşa Hz.ne Açık Mektup*, Hür Basım ve Yayınevi, Ankara 1959.

Tekeli, İlhan-İlkin, Selim, *Bir Cumhuriyet Öyküsü, Kadrocuları ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

Toker Metin, *Demokrat Parti'nin Altı Yılları (1950-1954)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1996.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler, 1859-1952*, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul 1952.

Tunaya, Tarık Zafer, *İslamcılık Cereyanı*, Baha Matbaası, İstanbul 1962.

Tuncer, Acar, *Küfrü ve Salibi Boğan Hilal Yolu: Vatan Cephesidir İsmet Paşa'ya Mektup*, Gutenberg Matbaası, İzmir 1959.

Uzun, Mustafa, "Raif Ogan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 33, s. 318-319.

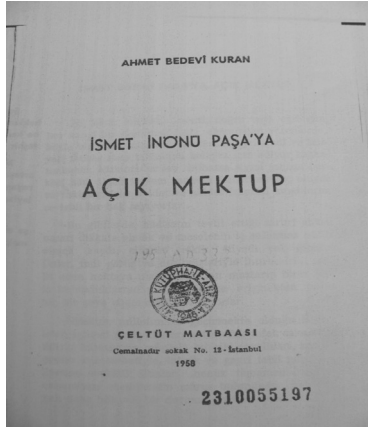
Ünen, Nurettin, *İnönü'den Dileğimiz*, Ekicigil Matbaası, İstanbul 1952.

Yalman, Ahmet Emin, "Sayın Menderes'e Açık Mektup", *Vatan*, 06.09.1958.

Yalman, Ahmet Emin, "Sayın Menderes'e Açık Mektup", *Vatan*, 15.09.1958.

Ziyaoğlu, Rakım, *İstanbul Kadıları, Şehreminleri, Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971*, İdari-Tarihi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1971.

EK: 1

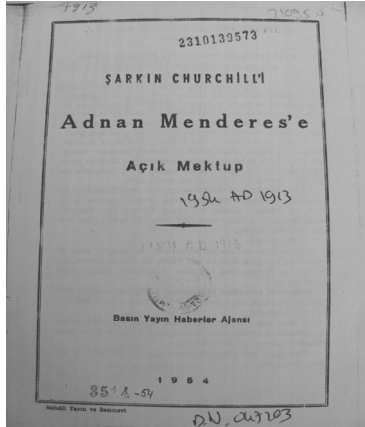
EK: 2

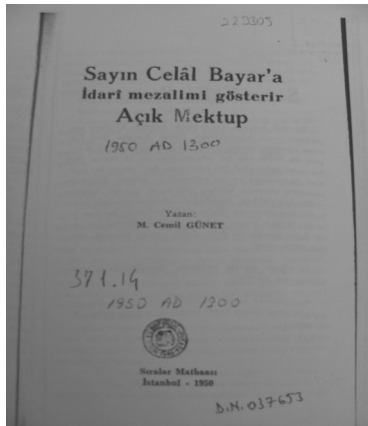
EK: 3

EK: 4

EK: 5

EK: 6

